

Tieteessä tapahtuu -lehti kokoaa yhteen eri tieteenalat. Se on foorumi ajankohtaisille ja yleis-tajuisille tiedeartikkeleille sekä keskustelulle tieteestä ja tiede-politiikasta.

#### TOIMITUS

Päätoimittaja: Ilari Hetemäki  
Toimitussihteeri (kirja-arvostelut, ilmoitukset): Tiina Kaarela  
Ulkoasun suunnittelu: Camilla Pentti

Snellmaninkatu 13,  
00170 Helsinki  
Puh. (09) 228 69 227  
tieteessatapahtuu@tsv.fi

#### TOIMITUSNEUVOSTO

Professori (emeritus) Leif C. Andersson, filosofian tohtori Katja Bargum, päätoimittaja Ilari Hetemäki, apulaisprofessori Peter Johansson, professori Tuija Laine, yliopistonlehtori Nelli Piattoeva, toiminnanjohtaja Lea Ryytänen-Karjalainen ja dosentti Leena Suurpää (pj.).

#### OSOITTEENMUUTOKSET

**JA TILAUKSET**  
tilaukset@tsv.fi  
Puh. (09) 228 69 254

#### JULKAISIJA

Tieteellisten seurain valtuuskunta  
Painos 7 100 kpl  
Ilmestyy 6 kertaa vuodessa  
35. vuosikerta  
Lehdestä ilmestyy myös verkkoversio:  
[www.tieteessatapahtuu.fi](http://www.tieteessatapahtuu.fi)

Seuraava numero ilmestyy kesäkuun puolivälissä. Julkaisemme siinä tapahtumatietoja, jotka on lähetetty viimeistään 29.5.2017 osoitteeseen: toimitussihteeri@tieteessatapahtuu.fi

#### ILMOITUKSET

1/1 takakansi 550 € (4-v.)  
Takakannen sisäsivu 480 € (4-v.)  
Sisäsivut (4-v.) 540 €  
1/1 (mv) 480 €  
1/2 sivu (mv) 280 €  
Myynti: puh. 0400 467 195 tai  
ilmoitukset@tieteessatapahtuu.fi

ISSN 0781-7916 (painettu)  
ISSN 1239-6540 (verkkolehti)

Pieksänprint Oy,  
Pieksämäki 2017

# TIETEENTEKIJÄT JA SANANVAPAAUS

**T**iede ja taide ovat keinoja kuvata ja ymmärtää yhteiskuntamme toimintaa ja osallistua yhteiskunnalliseen keskusteluun. Moniäänisessä, avoimessa ja aidosti kuulevassa keskustelussa sallitaan myös mielipiteitä, jotka eivät miellytä kuulijaa. Ymmärrys ja tieto yhteiskunnan rakentamiseksi löytyvät ainoastaan silloin, kun yhteiskunnallinen keskustelu perustuu ilmaisunvapauteen. Suomalainen yhteiskunnallinen keskustelu on koventunut. Sen ovat saaneet kokea julkiseen keskusteluun osallistuvat henkilöt, niin taiteilijat kuin toimittajat, mutta myös tutkijat. Tieteen auktoriteettiasema on kyseenalaistettu ja tiedettä ja tutkimusta arvostellaan myös muista kuin tieteellisistä lähtökohdista käsin. Tutkijoiden kohtaama asiaton palaute ja vihapuhe näyttävät yleistyneen ja voimistuneen, ja ne vaikuttavat tutkijoiden halukkuuteen osallistua julkisuudessa käytyyn keskusteluun.

Kirjailijoiden sananvapausjärjestö Suomen PEN on pitänyt esillä ja vaalinut ilmaisunvapauden asiaa maassamme jo vuodesta 1928 saakka, aivan pian siis jo 80 vuotta. Yhdistys on vireä ja yhteiskunnallisesti kyvytty keskustelija ja kannanottaja.

Lähestyvää juhlavuottaan ajatellen Suomen PEN päätti kutsua työhönsä mukaan myös suomalaiset tutkijat ja tietokirjailijat. Jos tähän saakka PEN on näkyvimmin ollut kaunokirjallisuuden tekijöiden järjestö, vaikka siihen on kaiken aikaa kuulunut myös toimittajia, nyt yhdistys seuraa monien muiden maailman PEN-keskusten mallia ja pyrkii tuomaan sananvapauskeskusteluun myös tieteentekijöiden äänet.

Suomen PEN tarvitsee tutkijoita mukaan sananvapauden puolustamiseen. Sananvapauden määrittäminen on yhä vaativampi tehtävä yhteiskunnallisen keskustelun ja ilmapiirin polarisoitumisen myötä. Nimenomaan tieteellisen tutkimuksen piirissä käsitteiden määrittämisellä on aivan keskeinen tehtävä, ja sen vuoksi PEN kokee saavansa vahvistusta työhönsä tutkijoiden mukaantulon kautta. Yhteiset keskustelutilaisuudet voisivat olla yksi toimintamalleista, asiantuntijapankki toinen. Asiantuntijapankista voitaisiin löytää keskustelijoita ja kommentaattoreita haastatteluihin ja paneelieihin. Laajempi tietämys esimerkiksi juridiikasta toisi PENille yhä lisää uskottavuutta ja voimaa sananvapauskysymyksissä.

Tiedonjulkistamisen neuvottelukunta toteutti vuosina 2015 ja 2017 verkkokyselyn tutkijoiden julkisessa asiantuntijaroolissaan saamasta palautteesta ja siitä, miten se vaikuttaa tutkijoiden motivaatioon osallistua julkiseen keskusteluun. Häiritsevää palautetta tutkijat saavat harvemmin kuin kiittävää ja asiallista. Häiritsevä palaute on tutkijoille entuudestaan tuttu ilmiö, joka näyttää ajassamme yleistyneen. Kaik-

kiin vihapuhe ei vaikuta: kolmannes vastanneista katsoi, ettei häiritsevä palaute vaikuta heihin mitenkään. Osa tutkijoista voimaantuu ja muutamat ovat jopa lisänneet esiintymistään, nimenomaan häiritsevän palautteen takia. Osa vastaajista on kuitenkin vähentänyt julkista esiintymistään tai pelkää esittää asiantuntijamielipidettään julkisuudessa. Tutkijat myös miettivät tarkemmin, mistä asiasta ja millä julkisen esiintymisen foorumilla he esiintyvät. Tutkijakunta kokee huolta suomalaisen yhteiskunnallisen keskustelun koventumisesta, mikä yhdessä tiukentuneen tutkimusrahoituksen ja politisoituneen ilmapiirin kanssa saattaa aiheuttaa tutkijoissa itsesensuuria ja vetäytymistä julkisesta keskustelusta.

Vaikka tilanne Suomessa näyttäisi pääosin olevan vielä melko hyvä, maailmalta kantautuu huolestuttavia uutisia tutkijoiden sananvapauden rajoittamispyrkimyksistä. Tutkijoiden äänen tulee kuulua vahvempana avoimessa ja kriittisessä kansalaiskeskustelussa. Tämän tavoitteen tukemiseksi tarvitaan yhtäältä tutkijanuraa tukevia kannusteita ja toisaalta yhteisöllistä tukea. Tiede ja taide eivät tunnusta maiden rajoja. Uudet ideat ja ajatukset, tiede ja taide, ovat ihmiskunnan yhteistä omaisuutta, joiden edistymistä ilmaisunvapauden kautta on suojeltava yhteistyössä, kansallisesti ja globaalisti.

Vuosikokouksessaan helmikuussa 2017 Suomen PEN avasi tieteentekijöille ja tietokirjailijoil-

le mahdollisuuden yhdistyksen jäsenyyteen. PEN toivoo, että yhdistykseen perustettaisiin oma tiedejaosto, jonka käyttöön PEN tarjoaa kansainvälisen yhteistyöverkostonsa.

Yhteiskunnassamme tieteentekijät ovat tällä hetkellä yksi niistä ryhmistä, joihin kohdistuu vihapuhetta ja uhkailua. PEN pitää tärkeänä vahvistaa tutkijakuntaa ja tarjota foorumeita, joilla vastaan tulleita vaikeuksia voidaan käsitellä yhteisesti, sekä kotimaassa että laajemmin kansainvälisessä mitassa.

Itsesensuuri ja vaikeneminen eivät ole vaihtoehtoja toimivassa kansalaisyhteiskunnassa. Tiede ja taide rakentavat yhdessä monimuotoista itseymmärrystä, keskustelemisen kulttuuria. Tiede itseään korjaavana prosessina kelpaa esimerkiksi yhteiskunnankin kehittämiseksi. Ja samaa prosuaalisuutta on myös pitkissä taiteellisissa tuotannoissa. Ei ole lopullisia vastauksia, on vain pyrkimys yhä suurempaan ymmärrykseen. Kutsumme tutkijoita ja tieteentekijöitä mukaan sananvapauden puolustamiseen.

#### SIRPA KÄHKÖNEN JA RISTO NIEMINEN

Sirpa Kähkönen on kirjailija ja Suomen PENin puheenjohtaja (pentiedotus@gmail.com).

Risto Nieminen on akateemikko ja Tiedonjulkistamisen neuvottelukunnan puheenjohtaja.